

Meri Valkama
Freie Universität Berlin
2015–2016

LOPPURAPORTTI

Aloitin opinnot Helsingin Sanomain Säätiön stipendiaattina Berliinin Freie Universitatin European Journalism-Fellowships -ohjelmassa lokakuussa 2015. Ohjelma alkoi lokakuussa 2015 ja kesti heinäkuun 2016 loppuun asti. Ryhmäämme kuului kymmenen toimittajaa: kaksi Suomesta, kolme Venäjältä, yksi Portugalista, kaksi Unkarista, yksi Egyptistä ja yksi Saksasta. Jokaisen tehtäviin kuului tehdä opintovuoden aikana tutkimus valitsemastaan aiheesta. Minun aiheeni olivat DDR:ssä työskennelleet toimittajat ja se, millaisia muutoksia heidän ammatti-identiteetissään on tapahtunut maailmanpolitiikan myllerryksissä. Toteutin opintovuoteni aikana aiheesta dokumenttielokuvan.

EJF-ohjelman opinnot

Opintojen alkuun sisältyi paljon yliopiston toimintaan liittyvää ohjelmaa. Lokakuussa kiersimme EJF-ryhmämme kanssa yliopistokampusta ja kirjastoja ja orientoituimme opiskelijaelämään. Lokakuussa käynnistyivät myös viikoittain pidetyt Jour fixe -luennot. Syksyn mittaan kuulimme muun muassa tutkivaan journalismiin erikoistuneen Correct!v-verkkójulkaisun ja poliittisen taz-lehden toiminnasta, Saksan demokrafisesta kehityksestä ja kulttuurirahoituksesta, eurooppalaisen ammattiyhdistysliikkeen roolista tämän päivän maailmassa sekä Saksan Julkisen sanan neuvoston toiminnasta. Teimme vierailuja esimerkiksi Bundestagiin, Friedrichshainin ja Kreuzbergin katutaiteen äärelle sekä eurooppalaisen kulttuurin ja Saksan historian museoihin. Kevätpuolella Jour fixe -luentojen aiheita olivat muun muassa Berliinin-kirjeenvaihtajuus, juutalaisuus Berliinissä, lobbaaminen Saksassa sekä työskentely sota- ja kriisialueilla. Teimme vierailun muun muassa liittokanslerin tiloihin Kanzleramtiin ja Saksan suurilevikkisimmän sanomalehden Bildin toimitukseen.

Vierailimme stipendivuoden aikana myös Berliinin ulkopuolelle. Joulukuun alussa ryhmämme matkusti kolmen päivän ajan ympäri Saksaa. Matkan ensimmäisenä päivänä kävimme Bochumissa kaivosmuseossa ja Essenissä Folkwang-taidemuseossa. Toisen päivän vietimme NRZ-säätiössä ja NRZ-lehden toimituksessa. Kolmantena matkapäivänämmme vierailimme Hannoverissa NDR-yleisradioyhtiössä ja karikatyyrimuseossa. Olimme kaikki yksimielisiä siitä, että Saksan-kierto-matka oli mukavaa tehdä ennen joulua (toisin kuin joinain aiempina vuosina), näin ryhmämme sai mahdollisuuden hitsautua yhteen jo ohjelman alkuvaiheessa. Ohjelman sisältöä ja tiiviistä suoritustahtia sen sijaan kritisoiimme yksimielisesti – moni vierailukohteista oli pitkästyttäviä (esimerkiksi kaivosmuseossa tutustuimme erilaisiin mineraaleihin kolmen tunnin ajan), minkä lisäksi aikataulumme oli niin tiivis ja täysi, että esimerkiksi ensimmäisenä päivänä ehdimme syödä vasta iltamyöhään. Myös nukkumiseen oli aikaa molempina matkan öinä vain muutama tunti, mikä verotti kaikkien ryhmäläisten voimia. Tästä huolimatta pidimme reissua onnistuneena. Viimeistään siellä ymmärsin, kuinka ainutlaatuinen joukko samanhenkisiä kollegoita meitä oli päätyntyt viettämään opintovuotta yhdessä.

Muut opinnot

Jour fixe -luentoja järjestettiin kerran viikossa ja niiden ulkopuolisten opintojen rakentumisesta vastasivat opiskelijat itse. EJF-ohjelman ulkopuolella opiskelin syyslukukaudella muutamalla tutkimusaiheeseeni liittyvällä kurssilla sekä Freie- että Humboldt-yliopistoissa. Freiestä valitsin kurssin, joka käsitteli DDR:n mediaa (*Presselandshaft in der DDR*) ja toisen, joka käsitteli DDR:läisiä elokuvia (*Film in der DDR*). DDR-mediakurssi antoi kattavan kuvan DDR:n tiedotusvälineiden toiminnasta ja niiden poliittisesta ohjailusta. Hyödyin kurssista suuresti tutkimukseni ja elokuvani kannalta; luennolla vierailut toimittaja Axel Kaspar, Prisma-nimisen DDR:läisen ajankohtaisohjelman toimittaja ja ruutukasvo, suostui yhdeksi dokumenttini haastateltavakseni. Haastattelin elokuvaan myös opettajaani, aiheesta useita kirjoja ja tutkimuksia tuottanutta DDR-mediaspesialisti Anke Fiedleriä.

Myös Humboldtissa käymäni kurssi, *Die staatliche Filmdokumentation am Filmarchiv der DDR*, antoi paljon. Sen luentokerroilla opintoryhmämme pääsi näkemään DDR:ssä kuvattuja salaisia dokumenttielokuvia, joissa maan arkea kuvattiin mahdollisimman totuudenmukaisesti tulevaisuutta varten – ei siis agitaatio- tai propagandatarkoituksessa, vaan arkistoon tulevaisuuden historioitsijoiden, opettajien ja journalistien materiaaliksi. Kokemus oli sykähdyttävä ja jokainen luentokerta mieleenpainuva. Syyslukukauden viimeisellä luennolla pääsimme tapaamaan yhtä dokumenttielokuvien ohjaajaa ja kiertämään hänen kanssaan kuvauspaikkoja ympäri Berliiniä. Se jää epäilemättä mieleeni yhtenä merkityksellisimmistä päivistäni stipendiaattivuoteni aikana.

Tutkimuksen tekeminen

Oman tutkimusprojektini käynnistin hyvissä ajoin syksyllä. Ennen joulua tein taustatutkimusta, luin paljon aiheeseen liittyviä tutkimuksia ja kirjallisuutta ja opiskelin dokumenttielokuvan tekemistä. Marraskuussa Alfred Kordelinin Säätiö myönsi minulle 5000 euron apurahan tutkimusaiheeni toteuttamiseen dokumenttielokuvana, mistä iloitsin suuresti. Apurahan avulla sain mahdollisuuden hankkia kaikki tarvittavat välineet elokuvan toteuttamiseksi.

Joulun jälkeen hankin elokuvaani haastateltavat ja aloitin kuvaukset. Toteutin ne lopulta kolmessa eri kaupungissa – Berliinissä, Helsingissä ja Loviisassa. Elokuvani neljästä päähenkilöstä kaksi oli saksalaisia ja kaksi suomalaisia, DDR:ssä kirjeenvaihtajina työskennelleitä toimittajia. Kevätlukukaudella aikani kului pääasiassa elokuvan tekemiseen. Koska halusin keskittää kaikki voimavarani sen tekemiseen, yliopistokursseja en keväälle enää valinnut. Sen sijaan tein lukuisia haastatteluja, vietin paljon aikaa Saksan radio- ja televisioarkistossa penkomassa vanhoja ohjelmia, kuvasin elokuvaani kuvituskuvaa ja myös sävelsin, soitin ja äänitin dokumenttini musiikin.

Dokumentin tekeminen oli kokemuksena äärimmäisen antoisa ja opettavainen, mutta myös työläs ja paikka paikoin raskas. Koska en ollut koskaan aiemmin tehnyt elokuvaa, oli kaikki opetettava alusta. Erityisesti tekninen puoli sekä kuvaukseen että jälkieditointiin liittyen raastoi paikka paikoin hermoja, kun ohjelmat olivat uusia ja niiden toimintalogiikka tuntematon. Suuri apu kokonaan uuden välineen opettelussa minulle oli lynda.com-niminen verkkokurssisivusto, josta löysin valtavan määrän tietoa ja opastusta erityisesti kuvaukseen ja jälkieditointiohjelman käyttöön. Työlästä ja turhauttavaa oli välillä myös se, kuinka yksin tunsin olevani projektini kanssa. Erityisesti televisioimittajina työskenteleviltä opiskelukavereiltani sain monta kullannarvoista neuvoa, mutta itse EJF-ohjelmasta apua ei herunut. ”Virallisen” tuen puutteen vuoksi tapasimme

joitakin kertoja muutaman stipendiaatin kesken ja mentoroimme toinen toisiamme, mikä hieman kompensoi muun tuen puutetta.

Dokumenttielokuvani nimeksi tuli *Die Mauer in Mir – Muuri sisälläni*. Nimi kuvastaa DDR:ssä työskennelleiden toimittajien mielen maisemaa. Jokainen haastateltavistani kantaa edelleen DDR-aikaa mukanaan, tavalla tai toisella, mikä kuuluu heidän tarinoissaan.

Yhteenveto

Vaikka itse EJF-ohjelman virallinen anti oli laadultaan varsin vaatimatonta, pidän stipendiaattivuottani erittäin onnistuneena ja antoisana. Suuria syitä siihen olivat oma projektini ja Berliinissä asuminen, mutta myös opiskelutoverini; ystävystyin useiden ryhmämme jäsenten kanssa läheisesti ja uskon yhteydenpidon jatkuvan tulevaisuudessakin niin henkilökohtaisissa kuin ammatillisissa merkeissä. Jo varhain stipendivuoden alussa EJF-ohjelman työntekijät totesivat, etteivät ole koskaan aiempina vuosina nähneet niin nopeasti niin tiiviisti yhteen hitsautunutta stipendiaattiryhmää. Sen voin uskoa. Yhteishenkemme oli lähes kaikkien välillä poikkeuksellisen lämmin, läheinen ja kannustava.

Iso asia opintovuoteni onnistumisen kannalta oli myös lasteni nopea sopeutuminen uuteen asuinmaahansa. Kouluikäinen lapseni solahti hienosti saksalaisen lähikoulumme luokkaan, jossa hän ei aluksi ymmärtänyt sanaakaan, mutta vuoden lopussa puhui kieltä jo sujuvasti. Päiväkotiikäinen lapseni puolestaan pääsi mukavaan lähipäiväkotiimme, jossa hän sai suuren määrän ystäviä ja ainutlaatuisen ihanan esikouluopettajan. Lasten hyvä arki takasi työrauhan sekä minulle että kotona etättyötä tehneelle puolisololleni.

Opintovuosi osui elämässäni kohtaan, jossa kaipasin kipeästi hengähdystaukoa. Kirjoittavan vapaan toimittajan kuluttava arki oli imenyt mehut minusta ja tarvitsin irtiottoa. Tämän vuoden ansiosta sain aikaa miettiä, mitä työelämältäni tulevaisuudessa haluan ja mitä en. Uskon tauon tuoneen monta vastausta tulevaisuutta varten. Onnellinen olin myös mahdollisuudesta viettää tavallista enemmän aikaa puolisoni ja lasteni kanssa. Tuntui suurelta luksukselta voida hakea lapset lähes päivittäin ajoissa koulusta ja päiväkodista ja viettää iltpäivät ja illat kiireettä yhdessä. Sitä tulen taatusti muistelemaan kaiholla moneen kertaan.

Kiitän lämpimästi Helsingin Sanomain Säätiötä tästä ainutlaatuisesta, unohtumattomasta vuodesta, joka minulle suotiin.

8. heinäkuuta 2016

Meri Valkama